

De toegang tot energie, het wonen op campings, armoede op school, de keerzijde van de dienstencheques... Het Steunpunt Armoede onderbouwt de maatschappelijke dialoog met een resem beleidsaanbevelingen.

Met armoedepijnpunten naar dialoog

OVERLEG

Sinds 1999 is het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting een instrument voor structurele dialoog tussen het beleid en armenverenigingen en andere actoren in de strijd tegen armoede. Het is daarmee een antwoord op een vraag in het Algemeen Verslag over de Armoede¹. Het Steunpunt werd ondergebracht bij het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

De oprichting gebeurde via het 'Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, de gewesten en de gemeenschappen betreffende de bestending van het armoedebeleid'. De openbare dienst dient aanbevelingen te doen aan de verschillende regeringen van het land. Een centrale plaats is er voor zij die met armoede geconfronteerd worden, of dat nu is in hun persoonlijk leven, in hun beroepspraktijk of in hun werk als vrijwilliger of medestander. Het Steunpunt organiseert overleg met mensen die in armoede leven en hun verenigingen, beroepskrachten van organisaties en instellingen op het terrein (OCMW's, scholen, mutualiteiten, hulpverlenings-

organisaties...), wetenschappers, enz. Daarbij wordt armoede benaderd als een schending van mensenrechten².

De tweejaarlijkse verslagen van het Steunpunt presenteren de resultaten van dit overleg. Het samenwerkingsakkoord voorziet in een opvolgingsprocedure van de tweejaarlijkse verslagen: ze dienen als onderwerp van debat voor de regeringen, de parlementen en hun adviesraden.

Eind 2007 publiceerde het Steunpunt zijn vierde tweejaarlijkse verslag. De hoofdpijnen van dit rapport – met als titel 'Strijd tegen armoede. Evoluties en perspectieven' – worden hieronder voorgesteld³.

BELEIDSAANBEVELINGEN

Bij de verslagen van 2001 en 2003 stelden het Steunpunt en zijn partners vast dat de gewenste politieke respons op de inhoud en de aanbevelingen van de verslagen uitbleef. Daarom nam het Steunpunt – ter aanvulling van de wettelijke opvolgingsprocedure – het initiatief om het Verslag 2005 aan de kabinetten van de ministers met relevante bevoegdheden uit de verschillende regeringen te gaan voorstellen⁴. Het Verslag 2007 start met met een over-

zicht van de politieke reacties en de verschillende wetgevende initiatieven op de aanbevelingen uit 2005.

Verder worden de resultaten aangegeven van vier overleggroepen: onderwijs, socioprofessionele inschakeling (in het bijzonder het systeem van de dienstencheques), permanent wonen op toeristische terreinen en toegang tot energie. We overlopen beknopt de hoofdlijnen van de vier thematische hoofdstukken.

AANDACHT VOOR ARMOEDE IN DE KLAS

Het onderwijsthema ligt de mensen die in armoede leven bijzonder nauw aan het hart. Het belang van een goede relatie tussen ouders en school wordt hierbij expliciet naar voren geschoven. De disciplinerende benadering waarvoor hier en daar – op beleidsniveau en in de onderwijspraktijk – wordt gepleit (bijvoorbeeld ouders verplicht naar het oudercontact laten komen), wordt door de deelnemers aan het overleg sterk betreurd. Natuurlijk zijn er inspanningen nodig om ouders en de school dichter bij elkaar te brengen, maar het invoeren van dergelijke verplichtingen maakt de kloof soms nog groter, met als risico dat ouders helemaal afha-

ken. Goede relaties laten zich nu eenmaal niet afdwingen...

Met betrekking tot de participatie van ouders worden belangrijke initiatieven genomen. Ouders die in armoede leven, blijven het echter moeilijk hebben om aanbod te komen in participatiestructuren als de Lokale Overlegplatforms, bijvoorbeeld omwille van het taalgebruik. Wil men mogelijkheden tot een effectieve deelname creëren, dan zullen er in elk geval meer middelen moeten gaan naar de ondersteuning van deze groepen, bijvoorbeeld door schoolopbouwwerkers.

Een weerkerend probleem dat aanbod kwam tijdens het overleg binnen het Steunpunt zijn de schoolkosten. Wetenschappelijk onderzoek bevestigt dat het onderwijs voor veel gezinnen in armoede een te dure aangelegenheid blijft. Op het vlak van deze schoolkosten zijn in de Vlaamse gemeenschap een aantal interessante maatregelen genomen. Sinds 1 september 2007 bestaat er een lijst van kosteloze schoolbehoeften in het lager onderwijs. Vanaf het schooljaar 2008-2009 komt er ook een maximumfactuur voor het kleuter- en lager onderwijs. Tijdens het overleg werd er echter op gewezen dat er te weinig aandacht gaat naar de kosten van het secundair onderwijs. Dit terwijl de kosten er vaak een pak hoger liggen, voornamelijk in het technisch en beroepsonderwijs, de onderwijsvormen waar kinderen uit arme gezinnen het vaakst terechtkomen. De organisaties die op het terrein werken, dringen aan op verdere inspanningen om het onderwijs volledig kosteloos te maken. Een eerste stap is alvast dat het schoolbeleid systematisch oog heeft voor de schoolkosten en voortdurend aandacht heeft voor de impact van de armoedeproblematiek op de schoolbanken.

Gevoeligheid voor diversiteit en sociale ongelijkheid moet ook centraal staan in de

Verslag 2007 van het Steunpunt Armoede

lerarenopleiding en de navorming. Zowel toekomstige leerkrachten als diegenen die al in het vak staan, dienen gesensibiliseerd te worden voor de armoedeproblematiek. Naast de noodzakelijke theoretische vorming, kunnen ook specifieke projecten een belangrijke meerwaarde hebben. Via stages kunnen bijvoorbeeld aspirant-leerkrachten met gezinnen in armoede geconfronteerd worden, wat heel wat vooroordelen kan wegnemen.

Meer algemeen vragen de deelnemers aan het overleg om in elke school na te denken over de reden waarom sommige leerlingen niet slagen, en hierbij het pedagogisch, didactisch en communicatiebeleid grondig te bekijken.

DE KWALIJKE KANTEN VAN EEN SUCCESVERHAAL: DE DIENSTENCHEQUES

De overleggroep die het Steunpunt organiseert rond arbeid en tewerkstelling koos er in 2006-2007 voor om te werken rond 'socioprofessionele inschakeling', waarbij specifiek het systeem van dienstencheques werd besproken. We stellen reeds enkele jaren vast dat het hebben van een job door beleidsmakers wordt gezien als een cruciale dam tegen armoede. Achter het vrij lage armoederisicopercentage van 4 % bij mensen met een job zit echter (in absolute cijfers) een vrij grote groep mensen, vergelijkbaar met het aantal werklozen. Een job lijkt hoe langer hoe minder bescherming te bieden tegen bestaansonzekerheid. De teksten van de twejaarlijkse verslagen van het Steunpunt hameren dan ook op het belang van de kwaliteit van jobs. Die bezorgdheid geldt ook ten aanzien van de dienstenchequejobs.

Met het groeiende succes van de dienstencheques is de aandacht voor de kwaliteit van de jobs op de achtergrond

geraakt. Er zijn nochtans bepaalde afwijkingen van de reguliere arbeidsnormen die voor een risico zorgen. Heel wat werknemers bevinden zich bijvoorbeeld in een stelsel waar er geen minimale werkduur geldt. En het blijft om een laag inkomen gaan. Opmerkelijk is dat 12,6 % van de werknemers de dienstenchequejob combineert met een tweede job. Er is een nieuw paritair comité (322.01) dat momenteel echter nog een zwakke bescherming biedt. De opleidingen – die worden medegefinancierd door het huidige Opleidingsfonds Dienstencheques – zijn veelal sterk gericht op de concrete jobuitoefening, en bijzonder weinig op bredere vaardigheden in functie van een doorstroming naar een andere job.

De deelnemers aan het overleg vragen dan ook dat de oorspronkelijke doelstelling bij de opstart van het dienstenchequesysteem terug vanonder het stof zou worden gehaald: dienstencheques als effectieve hefboven voor hertewerkstelling met betere toekomstperspectieven. De financiering van de cheques zou afhankelijk moeten gemaakt worden van de kwaliteit van de jobs en van de sociale meerwaarde voor werknemers en gebruikers.

PERMANENT WONEN OP TOERISTISCHE TERREINEN: OOG HEBBEN VOOR DE BEHOEFTE VAN DE BETROK- KENEN

Dat een overleggroep binnen het Steunpunt aan de slag gaat rond (permanent) wonen op toeristische terreinen is geen toeval. Een aantal mensen komen immers in een dergelijke woonsituatie terecht omwille van de krapte op de huisvestingsmarkt. Door de stijgende huurprijzen en het feit dat heel wat mensen met een laag inkomen dienen rond te

komen, is het voor velen bijzonder moeilijk geworden een betaalbare woning te vinden. Daarnaast bestaat in de verschillende gewesten een groot tekort aan sociale woningen: in Vlaanderen staan 76.726 gezinnen op de wachtlijst, de gemiddelde wachttijd bedraagt 716 dagen. Dit is echter niet altijd de enige reden voor een dergelijke woonvorm. Ook het sociaal contact op een dergelijk terrein bijvoorbeeld wordt door heel wat bewoners sterk gewaardeerd. En de deelnemers aan het overleg wezen meermaals op de creativiteit waarmee een aantal bewoners hun woning vorm geven: met weinig middelen en het gebruik van bijvoorbeeld recuperatiemateriaal slagen ze erin een woonplek te maken waar ze zich thuis voelen.

Een zicht krijgen op het aantal mensen dat permanent woont op toeristische terreinen is geen evidente opgave. De meest recente cijfers (2005) spreken over 1.573 mensen die gedomicilieerd zijn op vergunningsplichtige terreinen. Maar de mensen die elders gedomicilieerd zijn, en diegenen die leven op niet vergunningsplichtige terreinen ontbreken in deze cijfers. Een schatting van enkele jaren geleden van het aantal feitelijke bewoners gewaagt van minstens 5.000 mensen.

De huidige regelgeving⁵ geeft aan diegenen die sinds 1 januari 2001 hun verblijfplaats op een toeristisch terrein hebben, toestemming voor permanent wonen, tot dat hen een passende woning wordt aangeboden. Maar we tasten voor een stuk in het duister wat dit momenteel voor de mensen betekent. Ook betreffende de herhuisvestingspraktijk beschikken we over geen gegevens.

De deelnemers aan het overleg vragen een openheid voor alternatieve woonvormen. Bij de conceptie van dergelijke concrete projecten is de participatie van de huidige permanente bewoners bijzonder belangrijk. Er moeten ook meer middelen

komen voor sociale en financiële begeleiding. En een kwalitatieve evaluatie van de herhuisvesting dient zich aan.

TOEGANG TOT ENERGIE: DE LIBERALISERING MAAKTE HET ER NIET EENVOUDIGER OP

De consumenten lijken steeds kwetsbaarder te worden op de energiemarkt. Twee factoren spelen daar een belangrijke rol in, enerzijds de stijging van de energieprijzen en anderzijds de liberalisering van de gas- en elektriciteitsmarkten.

De stijging van de energieprijzen haalt regelmatig de voorpagina van de kranten. Alle consumenten worden erdoor getroffen, maar de huishoudens met een laag inkomen des te meer. Er zijn duidelijke signalen dat steeds meer huishoudens moeilijkheden ondervinden om hun facturen te kunnen betalen. En dit terwijl de cijfers betreffende de voorgaande jaren reeds een stijgende problematiek aangaven. Het aantal budgetmeters voor elektriciteit – de toestellen die geplaatst worden bij betalingsachterstal, en die opgeladen dienen te worden via een prepaid-kaart – zijn in het Vlaamse gewest tussen 2004 en 2006 gestegen met 250 procent.

Daarnaast zien we ook negatieve effecten van de liberalisering van de gas- en elektriciteitsmarkten. Deze liberalisering is in het Vlaamse gewest een feit sinds 1 juli 2003; voor het Waalse en het Brusselse gewest is de omschakeling recenter, met name sinds 1 januari 2007. De liberalisering bracht een contractuele logica binnen, wat veronderstelt dat beide partijen op voet van gelijkheid een contract aangaan. In de praktijk is dit laatste echter niet altijd het geval. Goede informatie, op een verstaanbare manier en via aangepaste kanalen aan de man (en de vrouw) gebracht, is dan ook cruciaal. Wanneer we het over de hulp- en dienstverlening

hebben, betekent dit ook dat voldoende vorming moet worden voorzien voor de maatschappelijk werkers die met deze energieproblematiek geconfronteerd worden.

Voor klanten die zich in een bestaansonzekere situatie bevinden, kan een discussie met een leverancier of netwerkbeheerder vaak ingrijpende gevolgen hebben. Mede daarom is de effectieve werking van de federale ombudsdienst zo belangrijk. Sinds meerdere jaren werd een dergelijke dienst door de politieke verantwoordelijken aangekondigd. Via een samenwerking tussen de gewesten en de federale staat zouden klachten behandeld worden los van de bevoegdheid waarmee ze te maken hebben. Er moet immers vermeden worden dat klanten zich moeten gaan afvragen onder welke bevoegdheid hun klacht nu precies valt. We hopen dat wanneer u dit artikel leest u ook daadwerkelijk kan gebruikmaken van deze dienst.

De wetgevers hebben zowel op federaal als gewestelijk niveau een aantal sociale maatregelen genomen.⁶ We stellen echter vast dat gezinnen met eenzelfde inkomen niet altijd van dezelfde sociale maatregelen genieten. Het sociaal tarief (dat met 'sociale maximumprijzen' een nieuwe naam kreeg) wordt bijvoorbeeld toegekend aan bepaalde groepen met een sociale uitkering. Dit statuut geeft dan recht op een speciaal tarief, en een aantal bijkomende beschermingsmaatregelen vanwege de gewestelijke overheid. Mensen met een laag inkomen, maar die niet beschikken over dit statuut (bijvoorbeeld werkenden met een laag loon, en werklozen), hebben geen recht op dit tarief. In de gezondheidszorg heeft men bij de uitwerking van het OMNIO-statuuut hiermee wel rekening gehouden: naast de vroegere WIGW-groepen kunnen nu ook mensen met een laag inkomen een verhoogde tegemoetkoming betreffende hun gezondheidskosten aanvragen. En in de

recente Brusselse wetgeving met betrekking tot elektriciteit en gas heeft men voorzien dat zowel het OCMW als de Brusselse regulator BRUGEL kan beslissen om iemand het statuut van sociaal tarief toe te kennen.

De deelnemers aan de overleggroep energie wezen ook op een aantal problemen die als het ware gemaskeerd worden door sociale maatregelen. En een verborgen probleem is vaak een onbehandeld probleem. Drie voorbeelden.

(1) Men heeft met de introductie van de budgetmeter het einde van de afsluitingen aangekondigd. Maar huishoudens met een budgetmeter waar de stroombegrenzer⁷ wordt afgesloten, gaan zich – wanneer de portemonnee helemaal leeg is en ze over geen middelen meer beschikken om hun (budgetmeter)kaart op te laden – eigenlijk zelf afsluiten.

(2) Het verbod op afsluitingen tijdens de winterperiode betekent niet dat mensen die vóór deze periode werden afgesloten, tijdens deze maanden opnieuw worden aangesloten.

(3) We hebben geen enkel zicht op het aantal huishoudens die wegens geldgebrek hun stookolietank niet kunnen laten vullen, en hun toevlucht zoeken tot bijvoorbeeld hulpverwarmingstoestellen (die echter niet altijd zonder gevaar zijn).

Een laatste vaststelling is dat de maatregelen om de energiestaat te verbeteren (bijvoorbeeld: dakisolatie, superisolerend glas, energiezuinige verwarmingsketel) de arme gezinnen niet of nauwelijks bereiken. Nochtans zijn het juist deze gezinnen die in slecht geïsoleerde woningen wonen en ook niet beschikken over energiezuinige huishoudtoestellen. Paradoxaal genoeg zijn het vaak de huishoudens met een laag inkomen die geconfronteerd worden met hoge energiefacturen. Op het vlak van energiebesparende maatregelen stellen zich vaak twee problemen. Ten eerste moet men steeds een inves-

tering doen; de terugverdieneffecten (in de vorm van een lagere energiefactuur) manifesteren zich op middellange termijn. Je moet dus over het geld beschikken om voor te financieren. Ten tweede geldt de belastingvermindering voor dergelijke investeringen slechts in die mate dat je belastingen betaalt. Mensen met een laag inkomen kunnen deze som vaak niet of slechts deels recupereren. Minister van Leefmilieu Crevits is momenteel bezig twee maatregelen te concretiseren die op deze problemen ingaan. Een evaluatie van uitvoering moet na enige tijd aantonen of het om daadwerkelijke oplossingen gaat.

Een groot deel van de arme huishoudens is bovendien huurder, wat natuurlijk betekent dat het niet evident is dergelijke energiebesparende maatregelen te gaan doen. Daarom is het belangrijk te zoeken naar stimuli voor de eigenaars van de huurwoningen (op de private huisvestingsmarkt), en eveneens voor de sociale huisvestingsmaatschappijen die ter zake een voorbeeldfunctie zouden kunnen vervullen.

TOT SLOT

Het is nu aan de beleidsmakers in de verschillende regeringen en parlementen

om te reageren op de analyses en aanbevelingen. Het verslag wil inspiratiebron zijn voor de verschillende beleidsplannen op regionaal en nationaal vlak (het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding, het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting, en het in het federaal regeerakkoord aangekondigde "ambitieuze plan inzake terugdringen van armoede en verhoging van de koopkracht"), en voor de werkzaamheden op Europees niveau (onder andere in het kader van het Europese Jaar van de Strijd tegen de Armoede in 2010, dat samenvalt met het Belgische voorzitterschap van de EU tijdens de tweede helft van dat jaar).

Henk Van Hootegem

De auteur is medewerker van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

TIP

De teksten van het Verslag 2007 zijn te vinden op de site van het Steunpunt: www.armoedebestrijding.be.

De publicatie kan ook besteld worden bij de Infoshop Kanselarij Eerste Minister (02 514 08 00; shop@belgium.fgov.be).

De kostprijs bedraagt 7 euro + 2,73 euro verzendingskosten.

VOETNOTEN

1 ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting, (1994), Algemeen Verslag over de Armoede, Brussel: Koning Boudewijnstichting.

2 Meer informatie over het Steunpunt bevindt zich op de website www.armoedebestrijding.be. Er is eveneens een rubriek 'feiten en cijfers' die een overzicht geeft van de bestaande informatie over armoede en sociale uitsluiting aan de hand van een aantal veelgestelde vragen.

3 Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, (2007), Strijd tegen armoede. Evoluties en perspectieven, Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

4 Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, (2005), Armoede uitbannen: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

5 Decreet van 7 mei 2004 tot wijziging van het decreet van 3 maart 1993 houdende het statuut van de terreinen voor openlucht recreatieve verblijven, Belgisch Staatsblad, 30 juni 2004.

6 Een overzicht van deze sociale maatregelen vindt u op de site van het Steunpunt: www.armoedebestrijding.be.

7 Een stroombegrenzer is een apparaat dat de totale wattage elektriciteit begrenst tot 10 ampère. Zodra de grens (het equivalent van ongeveer 2.200 Watt) wordt overschreden, springen de zekeringen.